

Informationsmöte om den kommunala vattenförsörjningen i Kappelshamn

Datum: 8 maj 2025

Tid: 18.00–20.00

Plats: Folkets Hus, Kappelshamn

Antal deltagare: 37

Från Region Gotland: Patrik Johansson, enhetschef VA, Maria Thulin, kommunikatör VA

Inledning

Patrik Johansson hälsade välkommen och tackade för möjligheten att få komma och informera. Maria Thulin antecknar och skriver upp alla frågor.

Genomgång av vad som hänt

Vattenkvaliteten i anläggningen försämrades successivt, vilket krävde upprepade rengöringar för att upprätthålla dricksvattenproduktionen. Trots dessa åtgärder blev situationen till slut ohållbar, och produktionen tvingades pausa. Istället infördes nödvattenförsörjning med hjälp av transporterat vatten. En utredning av Sweco visar att den försämrade vattenkvaliteten sannolikt beror på naturligt förekommande järn i råvattnet. Anläggningen är inte konstruerad för att hantera så stora variationer i råvattenkvaliteten, vilket bidrog till problemen.

Nuvarande åtgärder

Den aktuella anläggningen har tagits ur bruk, och dricksvatten transporteras i stället från andra anläggningar för att säkra försörjningen i området. Parallellt pågår en utvärdering av hur mycket vatten som kan tas ut från den befintliga tälkten utan att överskrida gällande tillståndsnivåer. Tekniska lösningar för att förstärka och anpassa anläggningen analyseras för att möjliggöra en återgång till lokal produktion. Arbetet omfattar också provtagning och regelbunden tillsyn av miljö- och hälsa.

Prioriteringar inom dricksvattenförsörjningen

Region Gotlands prioriteringar för dricksvattenförsörjningen följer en fastställd ordning där Visby södra vattenverk, optimering av avsaltning samt arbete enligt LAV §6 i Hide utgör högsta prioritet. Därefter följer Heidelberg i prioriteringsordning två. Som tredje prioritet ingår områdena Lickershamn, Ire och Stenkyrka, samt en långsiktig plan på 10–15 år för utveckling av vattenförsörjningen i Kappelshamn och genom samarbete med Nordkalk.

Planerade steg framåt

Under 2025 planeras en förstudie med syfte att undersöka möjligheten att öka vattenuttaget från den befintliga tälkten samt analysera hur anläggningen kan byggas om för att bättre hantera variationer i järnhalten i råvattnet. Förstudien ska även identifiera vilka tekniska processer som krävs för att uppnå en långsiktigt robust dricksvattenlösning. Först efter att resultaten från förstudien har tagits fram kan beslut om vidare åtgärder fattas.

Begreppslista:

Råvatten

Vatten som tas direkt från naturen (t.ex. grundvatten, sjöar eller bräckt vatten) innan det har renats.

Dricksvatten

Rent vatten som är säkert att dricka. Det kommer från ett vattenverk där råvattnet renas.

Grundvatten

Vatten som finns lagrat i marken, mellan jordlager eller i bergssprickor.

Ytvatten

Vatten från sjöar, åar eller hav som används som källa till dricksvatten.

Bräckt vatten

Vatten som är en blandning av sött och salt vatten.

Vattenkvalitet

Hur bra vattnet är, till exempel om det är klart, luktfritt, fritt från bakterier och inte innehåller för mycket metaller som järn eller mangan.

Järnhalt

Hur mycket järn som finns i vattnet. För mycket kan ge missfärgning och smakförändringar.

Sediment

Små partiklar (t.ex. sand, lera eller rost) som lägger sig på botten i vatten eller vattenledningar. Kan påverka vattenkvaliteten.

Vattenverk

En anläggning där råvatten renas och görs till dricksvatten.

Bräckvattenverk

Ett vattenverk som renar bräckvatten, det vill säga vatten som är en blandning av salt och sött, till exempel från Östersjön, genom avsaltning.

Täkt

En plats där man tar ut vatten ur marken, t.ex. via en brunn eller ett grundvattenmagasin.

Avsaltning

En teknik för att ta bort salt ur havs- eller bräckt vatten så det går att dricka.

Multikriterieanalys

En metod för att jämföra flera olika alternativ samtidigt, utifrån olika faktorer som kostnad, miljöpåverkan och funktion.

LAV §6 (Lagen om allmänna vattentjänster, paragraf 6)

En lagregel som säger att kommunen måste ordna med vatten och avlopp om det behövs för att skydda människors hälsa eller miljön.

Natura 2000

Ett nätverk av särskilt skyddade naturområden inom EU. Här krävs tillstånd för att göra ingrepp som kan påverka miljön.

Frågor och svar:

Innebär det här att vattenbilarna kommer behöva köras i 10–15 år?

Nej, det är inte planen. I närtid gör vi en förstudie för att kunna bygga om den befintliga anläggningen och få igång produktionen igen inom några år. I ett längre perspektiv finns planer på en överföringsledning, men vattenbilarna är en tillfällig lösning.

Ska ni ta vatten från malmbrottet?

Vi utreder flera alternativ. Nordkalk har olika täkter i området, men det är inte malmbrottet som är aktuellt i första hand. Vilken täkt vi kan använda är ännu inte beslutat.

Finns det vatten i den befintliga täkten?

Ja, det finns vatten, men det har höga järnhalter. Det kräver ny reningsteknik för att

vattnet ska bli drickbart. Ju mer man renar, desto mer vatten går förlorat, så anläggningen behöver dimensioneras om.

Finns det någon teori om varför järnhalten plötsligt ökade?

Det handlar om naturlig fällning av järn, ett relativt ovanligt fenomen. Järn kan även frigöras från både mark och vegetation.

Kommer järnhalten försvinna av sig själv?

Det går inte att säga. Vi utgår från att problemet kan återkomma och planerar därför för att bygga ett vattenverk som klarar liknande variationer i framtiden.

Hur lång tid tar det att bygga om filtreringen? Det måste kosta att köra bilar?

Att köra vattenbilar är kostsamt, men det är också dyrt att driva och bygga om anläggningar. Förstudien startar i höst och pågår till våren. Därefter följer upphandling, projektering och installation. Det går inte att säga exakt, men det handlar om minst ett till tre år innan anläggningen kan vara i drift igen.

Får man ta ut vatten innan provpumpningen är klar?

Ja. Förstudien ska visa hur mycket vi kan ta ut på ett hållbart sätt.

Har det här hänt på andra platser på Gotland?

Nej, inte på Gotland vad vi vet. Men liknande situationer har förekommit på fastlandet.

Hur långt ut sträcker sig området med höga järnhalter?

Påverkansområdet är relativt stort. Vi har flera borrhål, och några av dem visade sämre råvattenkvalitet även längre bort.

Har privata brunnar också påverkats?

Vi har inte sett det i privata brunnar. Det mesta tyder på att problemet uppstått i flera källor samtidigt. Den som vill kontrollera sin privata brunn kan lämna in vatten för analys här: <https://gotland.se/bygga-bo-och-miljo/vatten-och-avlopp/dricksvatten/bestallning-av-vattenanalys>

Kan det bero på den specifika bergarten i området?

Det kan spela in. Undersökningar visar höga järnhalter i sedimenten.

Tar ni stenprover?

Nej, vi tar prover på sediment och ser höga järnhalter där.

Kan det bero på att ni släppt på för många enheter?

Nej, järnsläppet förklarar problemet. Vattenförbrukningen varierar naturligt över året, men vi ser inget samband där.

Är det farligt att dricka vattnet om problemet inte åtgärdas?

Nej, vi kör idag in godkänt vatten från andra täkter. Inget vatten tas från den påverkade täkten just nu.

Hur vet vi att det inte händer igen?

Vi räknar med att det kan hända igen. Därför planerar vi för ett nytt reningssteg som klarar liknande problem.

Hur ser planeringen ut inför sommaren?

Vi anpassar vattenleveranserna efter säsongens behov och förbrukningstoppa.

Påverkar vattensituationen möjligheten att få bygglov?

Vattenfrågan är en del av bygglovsprocessen, tillsammans med bland annat avlopp och översiktsplanering.

Hur arbetar ni med säkerheten på VA-anläggningar?

Säkerheten är alltid prioriterad och blir nu ännu viktigare. Även i Kappelshamn arbetar vi aktivt med förbättringar.

Har Försvarsmakten ställt krav kopplat till vattnet i hamnen?

Det är inget vi kan svara på.

Varför bygger ni inte fler bräckvattenverk?

Vi gör en multikriterieanalys där vi väger in grundvatten, gråvatten och avsättning. Besluten påverkas även av politiska mål. Vi vill i första hand använda grundvatten och ser gråvatten som nästa steg.

Men bräckvattentechniken är väl beprövad?

Ja, men tillståndprocesserna för att använda ytvatten eller Östersjövatten är omfattande. Särskilt i Natura 2000-områden med djupa havsområden.

Varför inte gå direkt på avsättning?

Det är en politisk fråga. Grundvatten ska användas i första hand. Men det är sant att grundvattennivåerna är väldigt låga just nu.

Har ni varit i Israel och sett hur de avsaltar?

Vi har haft kontakt med flera aktörer och tagit del av internationell kunskap, inklusive membrantechnik och kostnadsutveckling, men inte i Israel.

Har förändrad gödsling påverkat vattnet?

Nej, provresultaten visar att järnhalten är problemet, inte gödselpåverkan.

Hur ofta kör vattenbilarna i sommar? Det är många barn som cyklar och trafiken oroar.

De kör så ofta det behövs. De företag vi har avtal med måste följa gällande trafikregler.

Vad hände i Visby i höstas?

Efter kraftig nederbörd i oktober upptäcktes Clostridium i vattnet. Vi tog positiva prover hos kunder, utfärdade kokningsrekommendation och felsökte systemet. När problemet var åtgärdat kunde vi häva kokningspåbudet.

Vad kommer lösningen i Kappelshamn att kosta?

Det är för tidigt att säga, men det är en process i flera steg. Kostnaderna beror på anläggningens omfattning.

Är det därför ni inte bygger fler bräckvattenverk? För att det är dyrare?

Bräckvattenanläggningar har vissa extra kostnader, som membranfilter och höga tryck. Men om man tar vatten från sötvattentäkter behövs inte samma teknik. Alla vattenverk är dyra, särskilt när man behöver långa ledningsdragningar.

Har ni sänkt trycket i ledningarna? Det tar längre tid att fylla badkaret.

Kanske har trycket sänkts marginellt. Vi har den tekniska möjligheten.

Varifrån kommer det vatten som körs in?

Det är sekretessbelagt. Vattnet uppfyller Livsmedelsverkets krav, men smak och hårdhet kan variera.

Hur ser vattenläget ut i år?

Det är sämre än sommaren 2018.

Vad händer om någon fyller sin pool?

Vid bevattningsförbud är det inte tillåtet. Om vi får reda på det kontaktar vi kunden, och om det inte upphör kan vi stänga av vattnet.

Är det någon besparing att sänka trycket?

Tryckminskning kan minska vattenförbrukningen, men ökar också risken för att luft eller föroreningar sugas in vid undertryck. Det måste balanseras noggrant.

Påverkar bevattningsförbudet vattenkvaliteten?

Nej, men när förbrukningen minskar, särskilt vintertid, kan stillastående vatten i ledningarna börja lukta. Det påverkar dock inte kvaliteten.

Är ledningarna täta?

Ja. Det är en vanlig myt att de skulle läcka.

Behöver många ledningar bytas ut?

Ja, vi ligger efter i underhållstakt och har utmaningar med gamla ledningar. Vi har en förnyelseplan som vi arbetar utifrån.

Vet ni vilken kvalitet vattnet i Storungsbrottet har?

Ja, men det exakta värdet kunde inte uppges på plats.

Är det inte samma sak att ta vatten ur täkter som att ta grundvatten?

Nej, propumpning sker från grundvatten. Grundvatten är inte en obegränsad resurs, och kvalitet, mängd och geologiska förutsättningar påverkar hur mycket man kan ta ut.

Hur går det med Storungs/Nordkalk?

Vi har påbörjat arbete där, men det kräver avtal för att kunna använda vattnet. Vattenprover har tagits.

Kan ni prata med chaufförerna? De kör för fort efter leveranser.

Vi tar till oss synpunkten. Vi har avtal med transportörer som ska följa trafikregler, men vi följer upp detta vidare.

Följ upp:

- Har vi fått in prover från privata brunnar?
- Kan vi använda Störingsbrottet istället?
- Kolla med Karin Åkerlund om tipsen om Flenvikenbrunn, där Försvaret har intresse.